

Vore Yndlingsbøger
VII

Dansk Bibliofil-Klub

2015

Svane-Sang: 250 års jubilaren

af Peter Albek Noer

Min passion er salmebøger. Såvel pga. indhold som indbinding. Et af mine foredrag hedder ”Salmebogen – smuk og ikonisk skat.” Mange salmebøger er blevet indbundet rigtigt smukt, og der er blevet værnet om dem. Indholdsmæssigt er de samtidigt et vindue ind i en rig verden.

Skal jeg her i 2015 vælge én titel på en bog med salmer, der samtidig har en særlig bibliofil interesse, bliver det uden tvivl Brorsons *Svane-Sang* fra 1765. Jeg så det første eksemplar af den originale *Svane-Sang* i 1995, hvor daværende sognepræst og ekstern lektor Jørgen Kjærgaard, der var med i seneste salmebogskommission, havde et undervisningsforløb på Århus Universitet om ”Sangen i kirkens tjeneste.” Kjærgaard udgav i 2002 det store 2 binds værk *Salme håndbog* på 1330 sider. Deri måtte han om *Svane-sang* fra 1765 skrive: ”De i dag kendte eksemplarer af 1. udgaven kan tælles på en hånd.”

Kjærgaard havde sit eksemplar med i 1995 – og efterfølgende skrev jeg teologisk speciale om ”Brorsonsangens virkningshistorie.”

Hans Adolf Brorson havde selv stået bag udgivelsen af sin store salmesamling *Troens Rare Klenodie* i 1739. Samlingen havde over 250 salmer og udkom siden i flere forøgede udgaver og oplag i 1700-tallet, hvorimod samlingen *Svane-Sang* med 70 digte først udkom året efter hans død. Om baggrunden for udgivelsen fortæller sønnen i forordet til *Svane-Sang*, at digtene i denne samling ikke var tænkt til udgivelse, men var digte der skulle tjene til ”hans egen og hans nærmestes opmuntring.” Videre skriver sønnen: ”Da de imidlertid nu er i omløb, til dels i falske afskrifter, og da mange har bedt om at få dem offent-

liggjort, har man udsendt denne samling, hvis ægthed man står inde for.”

Disse digte var ikke skrevet til traditionelle salmelodier – men sikkert til andre stemningsfulde melodier i samtiden. Stroferne havde ofte flere linjer, og digtene havde generelt færre strofer end i *Troens Rare Klenodie*. F.eks. ”Den store hvide flok” med 3 strofer a 17 linjer.

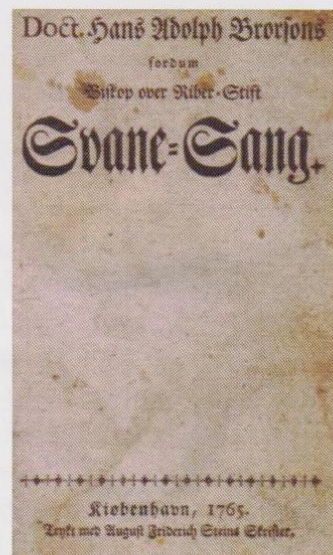
Ud over de 70 digte bestod udgivelsen af en 4 siders fortale, og efter de 70 digte følger en påskeprædiken, der fylder ca. en tredjedel af bogens 140 paginerede sider.

Efter påskeprædikenen er der et 3 siders register over salmerne, efterfulgt af et rettelsesblad over ”De betydeligste trykfejl” hvor der er anført 10 rettelser.

På titelbladet er teksten flg. ”Doct. Hans Adolph Brorsons - fordom Biskop over Riber-Stift – Svane-Sang. Kiøbenhavn, 1765. Trykt med August Friedrich Steins Skrifter.” Oplaget størrelse kender vi ikke, men fra en sag mod Stein ved vi, at han i årene forud havde trykt andre religiøse skrifter i oplag på mindst 800 eksemplarer.

På titelbladet skulle der desuden være et aftryk af David på knæ spillende harpe. Selve dette aftryk af David er lavet som et selvstændigt tryk på siden. Aftrykkets placering på titelbladet varierer derfor fra eksemplar til eksemplar.

Sidst på året 2002 fandt jeg selv et eksemplar af *Svane-Sang* i et antikvariat, men der var

noget underligt ved det. Selve illustrationen på titelbladet manglede! Jeg mener dette eksemplar må være et prøvetryk, idet fortalen, registret og listen over trykfejl også mangler i det ellers så velbevarede men tydeligt brugte eksemplar, der er indbundet i et samtidigt blåmeleret papbind.

Senere købte jeg et godt eksemplar i samtidigt læderbind. Og for få år siden købte jeg i et antikvariat et eksemplar, der var indbundet sammen med 2 andre kristelige bøger.

Mine tre eksemplarer vid-

ner alle om brug – og de 2 har en del navnetilskrivninger. Den mest brugte er ganske interessant. Det er den, der er indbundet sammen med 2 andre kristelige bøger, hvor den ene er en andagtsbog trykt i 1759: *En himmel-stige, det er en liden undervisning om at søge livsens vej ...* Denne bog indeholder en del fine illustrationer. Den anden er klassikeren *Pilgrimsvandringen eller "Christens Valfart til den himmelske Stad."* af John Bunyan. Dette oplag er fra 1833, og indbindingen

gen af disse 3 bøger til én er tilsyneladende sket senest i 1838. Denne sammenbundne bog ser ud til at have været benyttet en del – især *En himmel-stige ... og Svane-Sang*, hvis blade sidder meget løse i indbindingen.

Jeg kender kun til 3 gange, hvor salmer fra

Svane-Sang er dukket op før 1830 – altså i de 65 første år efter udgivelsen! Jeg vil anføre dem i kronologisk rækkefølge:

- 1) Salmerne i *Svane-Sang* fra 1765 findes så vidt jeg ved ellers ikke på tryk i 1700-tallet. Først i 1804 dukker der en af salmerne op hos de stærke jyder, hvor Peder Laursen i *Et ufuldkommen Sang-Offet* medtager "Den store hvide flok" – endda med to ekstra strofer.
- 2) En gang ml. 1810 og 1820 har en pige fra Strandehjørn i Sønderjylland indskrevet to salmer fra *Svane-Sang* i sin håndskrevne *Taare-Perse*. Den ene

er påskesalmen *Svane-Sang* nr. XII: ”Hvorledes går det her”, der er en vekselsang på 4 strofer ml. Englen, Maria, Jesus og Maria. Den anden salme er *Svane-Sang* nr. LXI: ”Hvad blev der liden tab på tiden”, på 3 lange strofer a 18 linjer. Salmen handler om at have målet for øje, evighedslevet, så spilder man ikke tiden. Denne salme er meget sjældent benyttet i sang- og salmebøger, men i den folkelige Brorson-sang er der lydoptagelser af at den er sunget.

- 3) I 1820 skabte digteren og præsten N. Søtoft litterær interesse for Brorson og hans salmedigtning. Søtoft havde omarbejdet 14 af sangene fra *Svane-Sang*, og sammen med en ganske kort fortale fik han dem optaget i det af Jens Møller udgivne tidsskrift, *Theologisk Bibliotek*. Disse blev positivt modtaget og året efter fik han optaget yderligere 29 omarbejdede *Svane-Sangs*-sange, samt en større fortale. Søtoft priser Brorsons digtning i høje toner: den er ikke forgyldt ”- men Guld”, og Brorson betegner han som ”en baade sand, høi og dyb poetisk Aand. ... fuldkommen vor Kingos Broder, og i Meget baade høiere og dybere.” Og i tråd med dette angiver Søtoft sit anliggende med udgivelserne: ”... bane Adgang til Hjerterne og Hovederne for Digterens langt rigere Skatte – hans Salmer” samt ”at indsætte Brorson i den ret, man har frataget ham.”

Netop de 3 forskellige sammenhænge for brug af *Svane-Sangs*-salmer er et vigtigt signal mht. udbredelsen af *Svane-Sangs*-udgaven fra 1765. Søtoft kan have benyttet et bibliotekseksemplar, men det har de andre højst sansynligt ikke.

I 1820'erne søgte man tilbage til rødderne. I 1827 genudgav P. A. Fenger *Psalmer og Aanderlige Sange* af Kingo. Og i 1830 udgav vennen og præstekollegaen

Jens Albrecht Leonhard Holm en samlet udgave af Brorsons salmer. Det var den første samlede udgave af *Troens Rare Klenodie* og *Svane-Sang* – og den var tænkt som en litterær udgave – uden fortløbende salmenumre.

Interessen for disse salmer og digte var dog så stor, at Holm i 1838 kom med 2. oplag/udgave med fortløbende salmenumre. Fra 1838-1915 inkl. udkom 19 samlede udgaver/oplag i Danmark, der gik under betegnelsen *Brorsons salmebog*. Alle salmer og vers var med. Intet var udeladt eller særligt udvalgt.

Der blev i 1820'erne og 1830'erne således skabt fornyet Brorson-interesse. Og i vore dage kunne vi ikke forestille os en salmebog uden ”Her vil ties” og ”Den store hvide flok”.

Et digt fra *Svane-Sang*, som har fået sit helt eget liv et det bibelhistoriske digt ”Goliath drog fra Gath.” Digtet blev kendt i skolesammenhænge efter 1832, hvor L.C. Hagen havde den med i sin udgivelse *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom*.

I 1979 fik den desuden en soloudgivelse i et privattryk på 200 eksemplarer: *En Kiempe-Visé om Goliath og David* med træsnit af Poul Christensen.

Det er fint at tekster kan genudgives fra bibliotekseksemplarer, og der genopdages gemte skatte, men at finde eksemplarer, der reelt har været i brug vidner om brug i samtiden – og dette er for mig særligt interessant.

Derfor har jeg gennem årene også søgt efter originale Brorson-tryk for 1700-tallet. Netop gennem denne søgning fik jeg hjælp fra medlemmer af Dansk Bibliofil-Klub, især mht. *Svane-Sang*, og blev selv involveret i klubben.

Så på flere planer må jeg sige: Brorsons *Svane-Sang* fra 1765 er min yndlingsbog.